

Ewa Wolska-Liśkiewicz

Procesy polityczne i społeczne zachodzące w Czeczenii w latach 2002-2013 i ich wpływ na sytuację na Kaukazie Północnym : wybrane zagadnienia

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 2, 19-34

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ewa WOLSKA-LIŚKIEWICZ

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

PROCESY POLITYCZNE I SPOŁECZNE ZACHODZĄCE W CZECZENIU W LATACH 2002-2013 I ICH WPŁYW NA SYTUACJĘ NA KAUKAZIE PÓŁNOCNYM. WYBRANE ZAGADNIENIA

Wstęp

W grudniu 2013 roku w rosyjskim Wołgogradzie doszło do podwójnego zamachu. Najpierw, 29.12.2013 w budynku dworca kolejowego najprawdopodobniej zamachowiec-samobójca w eksplozji niedaleko bramki pirotechnicznej zabił na miejscu 14 osób. Dwie kolejne zmarły w szpitalu, zaś 50 zostało rannych, z czego 8 ciężko.¹ Niespodziewanie, następnego dnia w tym samym mieście doszło do kolejnego zamachu – tym razem w wybuchu w trolejbusie zginęło co najmniej 15 osób, a 28 zostało rannych.² W chwili kończenia pisania tego artykułu³ nikt nie przyznał się do podwójnego zamachu, jednakże wszyscy eksperci od spraw bezpieczeństwa wskazują na Emirat Kaukaski – organizację terrorystyczną działającą na Kaukazie Północnym.⁴ Zamachy zostały przeprowadzone 2 miesiące przed Igrzyskami Zimowymi w Soczi, które leży niespełna 700 km od Wołgogradu, co jest przyczynkiem do ponownego ożywienia dyskusji o zagrożeniu igrzysk działalnością terrorystów.⁵

Przemoc na Kaukazie Północnym

Już od czasu wyboru Soczi na miejsce igrzysk osoby badające zjawisko terroryzmu wskazywały na niebezpieczeństwo, jakie niesie organizacja takiej imprezy niedaleko Kaukazu Północnego, obszaru, na którym wciąż dochodzi do aktów przemocy. Kaukaz Północny kojarzy się większości Polaków z dwiema wojnami rosyjsko-czeczeńskimi, z zamachami⁶ przeprowadzonymi przez

¹ <http://konflikty.wp.pl/kat,132916,title,Zamach-samobojczy-na-dworcu-w-Wolgogradzie-szesnascie-ofiar-smiertelnych,wid,16289396,wiadomosc.html> (pobrano 29.12.2013)

² <http://www.tvn24.pl/wybuch-rozerwal-trolejbus-na-strzepy-wsrod-ciezko-rannych-niemowle,383110,s.html> (pobrano 30.12.2013 r.)

³ 5 stycznia 2014 r.

⁴ Zob. E. Wolska, *Czeczenia. Wahabici, Czarne Wdowy i Emirat Kaukaski*. (w:) T. Kapuśniak (red.), *Wspólnota Niepodległych Państw: frągmegracja – bezpieczeństwo – konflikty etniczne*. Lublin-Warszawa 2011, tom 1, s. 273-280

⁵ Por. E. Wolska, *Imprezy sportowe a terroryzm w kontekście EURO 2012*. (w:) T. Bąk (red.), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*. Kraków-Rzeszów-Zamość 2012, s. 123-144

⁶ Więcej na temat terroryzmu kaukaskiego: E. Wolska E., *Terroryzm lotniczy w Rosji*. (w:) „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej”. Gdynia 2011, ROK LII Nr 186A, s. 413-426; E. Wolska, *Szahidki jako zagrożenie bezpieczeństwa współczesnych państw*. (w:) T. Bąk (red.), *Oblicza terroryzmu*. Kraków-Rzeszów-Zamość 2011, s. 47-60; E. Wolska, *Łamanie przez armię rosyjską praw człowieka w czasie operacji antyterrorystycznej w Czeczenii*. (w:) T. Bąk (red.), *Zwalczanie terroryzmu w ramach operacji wojskowych*. Kraków-Rzeszów-Zamość 2011, s. 165-180; E. Wolska, *Wojna z terroryzmem a łamanie praw człowieka w świetle działań wojsk Stanów Zjednoczonych i Federacji Rosyjskiej*. (w:) M. Ilnicki, A. Piotrowski (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa. Człowiek wobec problemów bezpieczeństwa w XXI wieku*. Poznań 2012, tom 1, s. 477-492

Czeczenów – szczególnie w Biesłanie czy w Moskwie na teatr na Dubrowce.⁷ Tymczasem, w ostatnich latach najbardziej niebezpieczną republiką Kaukazu Północnego nie jest Czeczenia, a Dagestan.

Tabela nr 1: Liczba ofiar starć zbrojnych na Kaukazie Północnym w trzech kwartałach 2013.

	Liczba ofiar	Liczba ofiar:		Liczba ofiar wśród:		
		rannych	zabitych	Bojowników	funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa	cywilów
I kwartał 2013	199	75	124	5 rannych 82 zabitych	45 rannych 21 zabitych	25 rannych 21 zabitych
II kwartał 2013	296	178	118	4 rannych 59 zabitych	116 rannych 34 zabitych	58 rannych 25 zabitych
III kwartał 2013	223	90	133	2 rannych 79 zabitych	59 rannych 32 zabitych	29 rannych 22 zabitych
Łącznie za 3 kwartały	718	343	375	11 rannych	220 rannych	112 rannych
				220 zabitych	87 zabitych	68 zabitych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zebranych przez *Кавказский узел*: <https://www.kavkaz-uzel.ru/articles/224883/>, <https://www.kavkaz-uzel.ru/articles/227666/>, <https://www.kavkaz-uzel.ru/articles/231850/> (pobrano 05.01.2014)

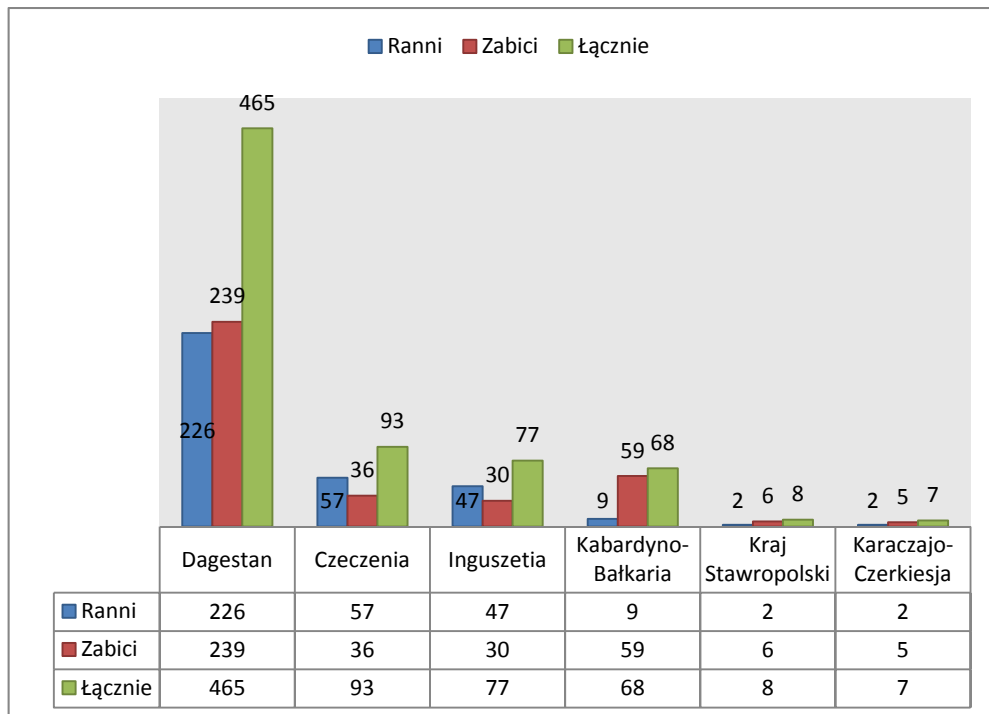
Jak widać w powyższej tabeli w ciągu 3 kwartałów 2013 roku na Kaukazie Północnym starcia zbrojne pochłonęły 718 ofiar, z czego śmiertelnych było 375. Wśród ofiar najwięcej zabitych było wśród bojowników (220), zaś najwięcej rannych wśród funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa (220). Ucierpiało 180 cywilów, z czego 68 zginęło. Dla porównania, w całym 2012 roku w starciach członków zbrojnego podziemia ze służbami bezpieczeństwa ucierpiało łącznie 1225 osób, 700 ofiar zginęło. Najwięcej zabitych było wśród bojowników (404). Spośród cywilów zginęło 87 osób, a 125 zostało rannych.⁸

Na poniższym wykresie pokazano liczbę ofiar według kaukaskich republik.

⁷ Por. E. Wolska, *10 lat po tragedii na Dubrowce, czyli jak nie przeprowadzać akcji ratunkowej*. „Ostry Dyżur” 2013, nr 1, tom 6, s. 29-31

⁸ <https://www.kavkaz-uzel.ru/articles/225256/> (pobrano 05.01.2014 r.)

Wykres nr 1: Ofiary starć zbrojnych na Kaukazie Północnym w trzech kwartałach 2013 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zebranych przez *Кавказский узел*: <https://www.kavkaz-uzel.ru/articles/224883/>, <https://www.kavkaz-uzel.ru/articles/227666/>, <https://www.kavkaz-uzel.ru/articles/231850/> (pobrano 05.01.2014)

Jak widać na powyższym wykresie, to w Dagestanie starcia zbrojne pociągają za sobą najwięcej ofiar (łącznie za trzy kwartały to 465 ofiar). Mimo że na drugim miejscu jest Czeczenia, zanotowano tam aż o 372 ofiary mniej niż u jej wschodniego sąsiada. Dla porównania, w całym 2012 roku w Dagestanie zanotowano 695 ofiar starć zbrojnych (290 rannych, 405 ofiar śmiertelnych), w Czeczenii 174 ofiar (92 rannych i 82 ofiar śmiertelnych), w Inguszetii 167 (odpowiednio 83/84), w Kabardyno-Bałkarii 156 (49/107), w Osetii Północnej 14 (7/7), w Kraju Stawropolskim¹² (2/10) i w Karaczajo-Czerkiesji 7 (2/5).⁹

Dane pokazują, że właściwie wszystkie republiki Kaukazu Północnego są rozpalane starciami między członkami zbrojnego podziemia a służbami bezpieczeństwa. Jak przedstawiono na mapce nr 1, działalność bojowników nie ogranicza się już do Czeczenii – dominuje w Dagestanie, ale i przesunęła się na wschód Kaukazu Północnego, w kierunku Soczi.

⁹ Ibidem

Mapa nr 1: Republiki Kaukazu Północnego i Soczi.

Źródło: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:North_Caucasus_regions_map.png
(pobrano 05.01.2014)

W przededniu Igrzysk Zimowych w Soczi warto więc prześledzić procesy, które doprowadziły do stłumienia starć zbrojnych w Czechenii i do rozlania się tej przemocy na sąsiednie republiki Kaukazu północnego.

Polityka czechenizacji

Historię Czechenii od rozpadu ZSRR można podzielić na następujące okresy:¹⁰

- Pierwszy okres quasi-niepodległości (jesień 1991 – grudzień 1994);
- Pierwsza wojna czecheńska (grudzień 1994 – sierpień 1996), zwana „przywracaniem porządku konstytucyjnego”;
- Drugi okres quasi – niepodległości (sierpień 1996 – październik 1999);
- Druga wojna czecheńska, zwana „operacją antyterrorystyczną” (lipiec-sierpień 1999 r. – rajd na Dagestan do kwietnia 2009).

W latach 1999-2002 Czechenia była traktowana przez federalne siły bezpieczeństwa jak terytorium okupowane,¹¹ zaś od 2002 r. rozpoczęła się era tzw. „polityki czechenizacji”, systematycznego przejmowania władzy w republice przez Czechenów wiernych i posłusznych Kremlowi. Główne jej zasady to:

- czechenizacja kadr we władzach republikańskich – stanowiska w republikańskich władzach powinny należeć do miejscowych, a nie jak dotąd do Rosjan;

¹⁰ Więcej o wcześniejszych losach republiki zob. E. Wolska, *Wpływ procesów dezintegracyjnych i destabilizacyjnych na Kaukazie Północnym na bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej*, „Securitologia” 2013, nr 17, s. 66-76

¹¹ http://www.kaukaz.net/cgi-bin/blosxom.cgi/polish/czechenia/rosja_polityka (pobrano 01.01.2014 r.)

- utworzenie czeczeńskiego MSW (grudzień 2002 r.) i milicji czeczeńskiej oraz sukcesywne zwiększanie ich kompetencji;
- ogłoszenie amnestii dla tych bojowników, którzy chcą się przyłączyć do sił prokremlowskiego prezydenta Kadyrowa (ogłaszana dwukrotnie w 2003 i 2006 r.);¹²
- wypłata rekompensat Czeczenom za utracone w działaniach wojennych mienie (większość funduszy niestety rozkradli urzędnicy);
- stworzenie czeczeńskiego wymiaru sprawiedliwości.

Politykę czeczenizacji rozpoczęła umowa W. Putina z Achmadem Kadyrowem – byłym muftim Czeczenii, weteranem I wojny czeczeńskiej, który przeszedł później na stronę rosyjską i którego 11 czerwca 2000 r. Kreml wyznaczył na szefa administracji republiki.

Kadyrow mógł dowolnymi środkami zwalczać opozycję i bojowników, mieć własne formacje siłowe, byleby tylko uspokoić sytuację w republice. Pozostających w lesie mudżahedinów, nieważne jakimi metodami, Kadyrow miał werbować do własnych sił republikańskich.

Achmad Kadyrow ogłosił amnestię dla bojowników – dostali szansę włączenia się do jego sił MSW – trwała pół roku i skorzystało z niej 171 osób. Kolejną amnestię ogłoszono w 2006 r. i 546 osób na nią przystał. W większości tacy bojownicy „z amnestii” weszli w szeregi czeczeńskiej milicji, ochrony Kadyrowa, bądź wstąpili do GRU.¹³

W zamian za pełne posłuszeństwo wobec kremlowskich zwierzchników Kadyrow mógł liczyć na dotacje z budżetu centralnego Rosji. Jeszcze jeden warunek był oczywisty – ani słowa o niepodległości Czeczenii. Sektor naftowy rzecz jasna pozostał w rękach rosyjskich. Interesy Rosji zabezpieczał duży kontyngent wojsk federalnych w republice, jednakże miano podjąć wszelkie działania, by wpływ i samowolę rosyjskich wojskowych ograniczyć. Między innymi 27 marca 2002 r. wydano rozkaz nr 80, który *nakazywał żołnierzom federalnym przeprowadzającym zaczystki kierowanie się określonymi zasadami: odtąd nie mogli oni nosić masek, musieli przedstawiać się przed dokonaniem sprawdzania dokumentów (podać swoje nazwisko i jednostkę, w której służyli), numery rejestracyjne ich samochodów miały być widoczne, o zamiarze przeprowadzenia zaczystki musiała być poinformowana i być przy nich obecna miejscowa administracja cywilna. (...). Niemniej ważne były dokonane przez prezydenta Putina w latach 2003-2004 zmiany kadrowe (...) polegające głównie na (...) pozbawieniu stanowisk w instytucjach zajmujących się polityką wobec Czeczenii tzw. „czeczeńskich generałów”, czyli wojskowych, którzy zrobili karierę w armii podczas obu wojen czeczeńskich.*¹⁴

23 marca 2003 r. odbyło się w Republice referendum konstytucyjne, w którym przyjęto zapis, że Czeczenia jest nieodłączną, integralną częścią Federacji Rosyjskiej. Niezależni obserwatorzy podawali, że tylko 20% uprawnionych osób

¹² Trwały po 6 miesięcy. W 2003 r. objęła 171 osób, zaś ta z 2006 r. - 546 osób. Por. <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1020377,title,Kim-jest-czlowiek-ktorego-chce-w-Polsce-dopasc-Rosja,wid,12670698,wiadomosc.html?ticaid=111f84>, (pobrano 3.01.2014 r.)

¹³ <http://konflikty.wp.pl/kat,1020377,title,Kim-jest-czlowiek-ktorego-chce-w-Polsce-dopasc-Rosja,wid,12670698,wiadomosc.html>, (pobrano 3.01.2014 r.)

¹⁴ http://www.kaukaz.net/cgi-bin/blosxom.cgi/polish/czeczenia/rosja_polityka_najwazniejsze, (pobrano 1.01.2014 r.)

wzięło udział w głosowaniu. Każdy mógł uczestniczyć w referendum, nawet przyjezdni dziennikarze, osoby bez dowodów osobistych, także żołnierze rosyjscy (było ich w republice 27 tysięcy). Społeczność międzynarodowa uznała ważność wyborów.¹⁵

5 października 2003 r. Achmad Kadyrow wygrał wybory prezydenckie, uzyskując poparcie 80% społeczeństwa.¹⁶ Wybory przeprowadzono pomimo że żył jeszcze legalnie wybrany prezydent Asłan Maschadow. Jednym z poważnych kontrkandydatów Achmada Kadyrowa był Asłambek Asłachanow. Wycofał się jednak po propozycji zostania doradcą prezydenta Rosji. Drugiemu konkurentowi – Mailkowi Saidułtajewowi – porwano ochroniarza, którego torturował aż do śmierci syna Achmada – Ramzan.¹⁷

Achmadowi Kadyrowi nie było dane długo rządzić. Zginął 9 maja 2004 r. w zamachu na stadionie w Groznych w trakcie obchodów Dnia Zwycięstwa. Podejrzanie organizacji zamachu od razu padło na czeczeńskich mudżahedinów. Jednakże, niektórzy badacze twierdzą, że to rosyjscy wojskowi byli inicjatorami zamachu. Polityka czeczenizacji była dla struktur siłowych poważnym problemem, odbierała im bowiem wpływy w republice. Sabotowali więc jej postanowienia (np. nie stosując się do rozkazu nr 80 o zasadach przeprowadzania czystek w Czeczenii; utrudniali tworzenie milicji czeczeńskiej oraz przeszkadzali w pracy moskiewskim komisjom przyjeżdżającym, by zapoznać się z sytuacją w Czeczenii). Niestabilność republiki podważałaby skuteczność rządów Kadyrowa i wtedy utrzymanie dużych kontyngentów rosyjskich w Czeczenii byłoby zasadne. Każdemu zaś żołnierzowi przypadłaby dodatek pieniężny.¹⁸

Jako następcę Achmada Putin wyznaczył jego syna – Ramzana, który ze względu na zbyt młody wiek (konstytucja wymagała, by prezydentem została osoba w wieku co najmniej 30 lat – Ramzan miał wtedy 28 lat) nie mógł kandydować w najbliższych wyborach prezydenckich. Wybory prezydenckie przeprowadzane 28 sierpnia 2004 r. zostały sfałszowane.¹⁹ Wygrał Ału Ałchanow, jednakże to Ramzan z „tylnego siedzenia” kierował republiką do czasu, gdy wiosną 2006 r. został szefem rządu, zaś na początku 2007 r. wygrał wybory prezydenckie.

2 grudnia 2007 r. w referendum przyjęte zostały większością 96,88% głosów poprawki do konstytucji Czeczenii z 2003 r.,²⁰ które wydłużają kadencję prezydenta z 4 do 5 lat, zaś język czeczeński ustanawiają drugim językiem urzędowym, po języku rosyjskim. W myśl poprawek zostaje powołany jednoizbowy parlament z 41 deputowanymi zamiast dwuizbowego z liczbą 61 deputowanych. Zmiany w konstytucji dają prawo do wnoszenia kolejnych poprawek konstytucyjnych wyłącznie parlamentowi.²¹

¹⁵ K. Kurczab-Redlich, *Głową o mur Kremla*. Warszawa 2007, s. 343

¹⁶ P. Reszka, *Miejsce po imperium*. Warszawa 2007, s. 90

¹⁷ Ibidem, s. 86

¹⁸ M. Falkowski, *Czeczenia między kaukaskim dżihadem, a „ukrytym” separatyzmem*, s. 13, (w:) <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/punkt-widzenia/2007-01-15/czeczenia-miedzy-kaukaskim-dzihadem-a-ukrytym-separatyzmem> (pobrano 5.01.2014 r.)

¹⁹ <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,53600,3046418.html> (pobrano 4.01.2014 r.)

²⁰ Zob. <http://osw.waw.pl/pub/BiuletynOSW/2007/12/071212/TnW03.html> (pobrano 4.01.2014 r.)

²¹ http://www.wiadomosci24.pl/artukul/ulica_imienia_putina_w_samym_sercu_czeczenii_77818.html (pobrano 03.01.2014 r.)

Czeczenia Ramzana Kadyrowa

Ramazan stworzył wokół swojego tragicznie zmarłego ojca kult jednostki. Twierdzi, że wypełnia jego testament, podpira każdą swoją decyzję chęcią realizowania jego woli. Meczet w Groznm – „Serce Czeczenii” został nazwany dodatkowo imieniem Achmada Kadyrowa. Jego imię noszą także ulice, szkoły. Wszędzie wiszą plakaty z cytatai jego wypowiedzi, często wraz z fotografiami Putina. Jak czytamy w książce „Matrioszka w hidżabie” społeczeństwo akceptuje jego politykę, ponieważ brak wojny *dla znękaney (...) republiki to aż nadto. (...) Ludzie gotowi są nie tylko uznać jego władzę, ale także przymknąć oczy na terror oraz zaakceptować opierający się na regularnym ściąganiu haraczy system gospodarczy.*²²

Nieoficjalnie, ale obowiązkowo, każdy pracownik administracji państwowej, co parę miesięcy oddaje część swojego wynagrodzenia na Fundację im. Achmada Kadyrowa, powołaną przez Ajmani – matkę Ramzana. Im wyższe urzędnik zajmuje stanowisko, tym więcej płaci pieniędzy. Z zebranych funduszy buduje się drogi, szkoły, sieci komórkowe, szpitale, doprowadza gaz i prąd do wiosek.

Ramzan Kadyrow nazywany jest „wielkim budowniczym”. Republikę odbudowuje dzięki „nowatorskiemu” systemowi nieoficjalnego opodatkowania. Jeśli jakiś zakład ucierpiał w czasie wojny i musi być odbudowany, urzędnicy sporządzają kosztorys – przykładowo na 700 tysięcy euro. Każdy z urzędników (także dyrektor) wpłaca ze swej kieszeni jakąś część na odbudowę, odpowiednio od swojej posady. Po remoncie urzędnicy wysyłają fakturę do Moskwy, która nie daje zaliczek na odbudowy w związku z tym, że zawsze „po drodze” pieniądze ginęły. Faktura opiewa przykładowo na 3 miliony euro. 20% z tej kwoty przeznaczana się na *otkat* – „premię” dla urzędników rosyjskiego Ministerstwa Finansów i Izby Obrachunkowej, a reszta trafia do Czeczenii. Osoby, które „składały” się na remont, kilkakrotnie na tym zarabiają. Reszta pieniędzy trafia do Ramzana, z której część przepuszcza przez Fundację AK, a pozostałe pieniądze przeznaczana na finansowanie kolejnych tego typu „budowniczych” przedsięwzięć.²³ Za rządów Ramzana powstało między innymi ZOO w Centeroj, aquapark w Gudermesie, Uniwersytet Islamski w Groznm, Centrum Medycyny Islamskiej, lotnisko. Za meczetem wybudowano dwa 20-piętrowe bloki i 45-piętrowy drapacz chmur. Dzielnicę nazwano „Grozny City”.

Republikę toczy jednak ogromna korupcja. *Otkat* – „prowizja” za np. załatwienie kontraktu w Rosji wynosi 20%, zaś w Czeczenii 60%.²⁴ Za wszystko trzeba płacić – za przyjęcie do szkoły, za egzaminy, za otrzymanie pracy. Istnieje nawet cennik – by zostać pielęgniarką, należy zapłacić *otkat* w wysokości 1300-2000 \$,²⁵ co i tak nie gwarantuje zachowania pracy.

Polityka Ramzana Kadyrowa opiera się na pięciu filarach:

- islam;
- odbudowa republiki;
- kooptacja – ściąganie z zagranicy prominentnych polityków czeczeńskich, znanych bojowników i osób o dużym prestiżu. Ich przyjazd jest świetnym

²² I. Kaliszewska, M. Falkowski, *Matrioszka w hidżabie*. Warszawa 2010, s. 197

²³ J. Littell, *Czeczenia. Rok III*. Kraków 2011, s. 74-82

²⁴ Ibidem, s. 63-65

²⁵ Ibidem

propagandowym chwytem. Ramzan w zamian za lojalność daje im pracę. Najważniejsi w prezencie dostają toyotę camry;²⁶

- terror wobec bojowników, oponentów politycznych;
- lojalność wobec Moskwy.

Ramzan lubi ekskluzywne samochody, arabskie konie. Jego oczkiem w głowie jest także piłkarska drużyna Terek Grozny, której jest szefem. Budżet drużyny opiewa na sumę 50 mln \$. W 2011 r. został hucznie otworzony przez Diego Maradonę nowy stadion piłkarski na 30 tysięcy osób. W drużynie gra 3 Polaków.

Kadyro lubi urządzać huczne imprezy, na które zaprasza najbardziej znanych celebrytów. Z okazji swoich 35. urodzin, 05.10.2011 roku urządził koncert, na który zaprosił Hilary Swank, Jean-Claude Van Damme'a, Kevina Costnera i Vanesse Mae.²⁷ Z okazji 195- lecia Groznego i następnej imprezy urodzinowej Kadyrowa (tym razem skończył 37.) w 2013 roku do Czeczenii przyjechał Steven Segal, który wygłosił następujące przemówienie: *Pozdrawiam Czeczenię i mojego brata Ramzana Kadyrowa. To dla mnie wielki honor, że Ramzan Achmatowicz zaprosił mnie i moją rodzinę, bym uczestniczył w tym wyjątkowym wydarzeniu. Mam nadzieję, że w przyszłości stanę się częścią tego kraju. Ramzanie Achmatowiczu, na zawsze pozostanę twym przyjacielem.*²⁸ Imprezę uświetnili także m.in. Lou Bega, Snap oraz London Beat. Kolejnym gwiazdorem, w świetle którego promował się Kadyrow był Gerard Depardieu. Po raz pierwszy odwiedził republikę w 2012 w czasie 36. urodzin prezydenta, kolejny – po uzyskaniu obywatelstwa rosyjskiego. Został przyjęty z największymi honorami,²⁹ a w prezencie otrzymał pięciopokojowe mieszkanie w Groznych.

Kadyrow lubi przepych i popisywanie się w każdej sytuacji, co można podziwiać na jego portalu na Instagramie.³⁰

Rządy paratotalitarne

W latach 2005-2008 r. w Czeczenii zmalała liczba porwań i zaprzestano zaczystek – krwawych pacyfikacji osiedli.³¹ W 2007 r., gdy Ramzan doszedł do władzy, spadła także liczba tortur i zaginięć. W 2006 r. miało miejsce 187 porwań – 11 osób zginęło, 63 przypadło bez wieści.³² W 2007 r.: 35 zaginięć – 1 śmierć, 9 zaginięć bez wieści.³³ Od 2008-2009 znowu nastąpiło nasilenie przemocy – podpalenia domów bojowników, zbiorowe kary dla ich rodzin. Ludzie mają żyć w strachu, żeby się nie buntować. Oleg Orłow rządy Ramzana nazwał systemem paratotalitarnym.³⁴ Twierdzi, że pracownicy Memoriału są prześladowani, zabijani.

²⁶ Ibidem

²⁷ R. Kostrzyński, *Gwiazdy kochają dyktatorów*, (w:) <http://www.rp.pl/artykul/732616.html?print=tak&p=0> (pobrano 3.01.2014 r.)

²⁸ <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/steven-seagal-przyjechal-do-czeczenii-na-urodziny-kadyrowa/qn7yy> (pobrano 3.01.2014 r.)

²⁹ Filmik z powitania: http://www.youtube.com/watch?v=_Dqp2htP4Vs (pobrano 05.01.2014)

³⁰ Por. http://blog.foreignpolicy.com/posts/2013/05/15/the_new_yorker_takes_a_page_from_wikileaks (pobrano 5.01.2014 r.)

³¹ P. Prześlakiewicz, *Zarys dziejów Czeczenii. Kształtowanie się czeczeńskiej wspólnoty religijnej i narodowej*, (w:) M. Ząbek (red.), *Dylematy kaukaskie. Problemy narodowościowe i migracyjne*. Warszawa 2010, s. 94

³² J. Littell, *Czeczenia. Rok III*, op. cit., s. 21

³³ Ibidem, s. 22

³⁴ Ibidem, s. 26

Obrońcy praw człowieka nadal giną w Czeczenii. Jak czytamy w raporcie Amnesty International: *Natalia Estemirowa z Centrum Praw Człowieka Memoriał w Groznm została w lipcu porwana sprzed domu i zamordowana. Jej ciało ze śladami strzałów znaleziono później w Inguszetii. Ciała działaczy praw człowieka – Zaremy Sadulajewej i jej męża Alika (Umara) znaleziono w sierpniu w bagażniku samochodu w Groznm. Zostali zastrzeleni. Zarema Sadulajewa była przewodniczącą lokalnej organizacji charytatywnej Uratujmy Pokolenie. Pomagała ona dzieciom rannym podczas zbrojnego konfliktu w Czeczenii.*³⁵

Jak pisze P. Reszka, *Ramzan cieszył się w Czeczenii złą sławą człowieka, który potrafi mordować z zimną krwią. (...) O bandytach od Ramzana mówi się „ludzie w maskach” (...) to oni nocami przyjeżdżają pod dom, zabierają cię i znikasz.*³⁶

Często pojawiają się także informacje o zbrodniach dokonywanych przez samego Ramzana lub jego ludzi. Świadczy o tych chociażby przypadek Umara Israïłova.

Umar Israïłow był kiedyś bojownikiem czeczeńskim. W 2003 r. pojmali go kadrowcy. Przez 3 miesiące był torturowany przez samego Ramzana Kadyrowa w jednym z jego tajnych więzień w Centoraj. Przesztano się nad nim znęcać, gdy zgłosił chęć wstąpienia do oddziałów Kadyrowa. *Widziałem jak dowódcy SB (służba porządkowa, dowodzona wówczas przez Kadyrowa), Ramzan Kadyrow i jego zausznicy, tacy jak jego brat Zelimkhan, poniżali i torturowali więźniów i dokonywali egzekucji na nich. (...) Słyszałem Kadyrowa, wydającego rozkazy do egzekucji – zeznał Israïłow.*³⁷

W końcu udało mu się uciec do Wiednia, gdzie otrzymał azyl. Kadyrow wysłał za nim Artura Kumakajewa, który miał go zabić. Kumakajew został jednak złapany przez policję. W zamian za ochronę zeznał, że został nasłany przez Ramzana ponieważ Israïłow złożył skargę dotyczącą tortur do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Kumakajew twierdził, że pracuje dla nowego wydziału kierowanego przez zaufanego człowieka Kadyrowa – Timura. Wydział miał ściągać zbyt aktywnych czeczeńskich uchodźców z Europy, którzy zagrażają Kadyrowowi. Niektórzy mieli być od razu eliminowani. Kumakajew powiedział: *widziałem w rezydencji Ramzana Kadyrowa w mieście Gudermes listę, która zawierała około 5 tysięcy nazwisk Czeczeńców. Wszystkie te osoby albo zwalczały Kadyrowa, albo znalazły się na niej w taki czy inny sposób, przyciągając jego wrogą uwagę. Trzysta osób spośród tych 5 tysięcy musi umrzeć. Te osoby to wrogowie Kadyrowa, których on nienawidzi. Te osoby nie mają prawa wrócić do Czeczenii. Nowy wydział, utworzono z powodu tych 300 osób oraz innych, którzy powinni zostać zabici. Wydział ten rozwiąże tę „sprawę” i jest pod bezpośrednimi rozkazami prezydenta (czeczeńskiego), tak jak mój wydział. Ci z Moskwy (...) nic nie wiedzą, i nic nie powinni wiedzieć o tych departamentach. Według mojego rozeznania, około 50 osób spośród tych 300 na liście, przebywa w Austrii. Wszystkie te osoby*

³⁵ Raport Roczny Amnesty International 2010, ROSJA, (w:) http://amnesty.org.pl/fileadmin/raport/2010/Rosja_AIR2010.pdf, s. 2 (pobrano 4.01.2013 r.)

³⁶ P. Reszka, op. cit., s. 87

³⁷ <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:uIDlyvcRBPMJ:czeczenia.com.pl/content/view/587/+&cd=1&hl=pl&ct=clnk&gl=pl&client=opera> (pobrano 3.01.2014 r.)

są w wielkim niebezpieczeństwie.³⁸ Umara Israilowa 13 stycznia 2009 r. w Wiedniu zabił najprawdopodobniej kolejny wysłannik Ramzana.

Ramzan rozprawił się także ze swoją opozycją polityczną w samej Czeczenii, tworzoną chociażby przez braci Jamadajewów,³⁹ których popierało kilku prominentnych polityków rosyjskich.

Wobec autorytarnych rządów Ramzana czasem jedyną formą buntu ludności cywilnej jest przyłączenie się do bojowników. To oni, poukrywani w lasach, są główną opozycją wobec Ramzana.

Złą sławą cieszy się przed wszystkim prywatne więzienie Kadyrowa w Centoraj. Oddziały milicji Ramzana stosują odpowiedzialność zbiorową wobec mieszkańców. Jeśli członek jakiejś rodziny „poszedł do lasu”, czyli przyłączył się do rebeliantów, bądź rzucono na niego takie podejrzenie, oddziały kadyrowców palą domostwa rodziny mudzahedina. Matki takich bojowników zmuszane są do publicznego, często nagłaśnianego w mediach, błagania synów o powrót do domu (tego typu „kampanie” kadyrowców miały miejsce między innymi w Alleroj, Geldagan, Khidi-Khutor, Kurczalaj, Samaszki, Szali, Centoraj).

Do wstępowania do kadyrowców bojownicy są nakłaniani siłą. Magomied Chambijew – były separatystyczny minister obrony przystąpił do Ramzana, gdy na przełomie 2003 i 2004 kadyrowcy porwali kilkudziesięciu jego krewnych.⁴⁰

Ramzan Kadyrow „walczy” z mudzahedinami z Emiratu Kaukaskiego różnymi metodami, także religią. Można wręcz powiedzieć, że chce być od nich jeszcze bardziej islamski.⁴¹ „Islam Ramzana” od „islam Emiratu Kaukaskiego” różni się tym, że ten pierwszy to islam suficki, który charakteryzuje oddawanie czci zmarłym, odrzucenie dżihadu, przeciwstawienie się wahabizmowi, przedkładanie tradycji nad ideologię salafizmu. Ramzan wybudował także między innymi trzy uniwersytety islamskie w Czeczenii. Przedkłada *adat* (prawo zwyczajowe) i islam nad prawo rosyjskie.⁴² Dodatkowo:

- zakazał sprzedaży alkoholu (tzw. *suchoj zakon*), który można nabyć tylko w wybranych miejscach w godzinach 8.00-10.00;
- zlikwidował automaty do gier, także domy publiczne (tzw. „kaukaskie sauny”);
- nakazał kobietom noszenie chustek w budynkach administracji publicznej, w szkołach i zabronił noszenia spodni (przestrzega tego milicja obyczajowa, kadyrowcy strzelają na przykład kulkami z paintballa do kobiet nieodpowiednio ubranych);
- stworzył klinikę uzdrawiania islamem, w której leczenie, nawet nowotworów, odbywa się recytacją Koranu i egzorcyzmami.⁴³

³⁸ Ibidem

³⁹ Zob. G. Kuczyński, *Czeczenia Kadyrowa*, „Obserwator – Biuletyn Biura Bezpieczeństwa Narodowego” 2008, nr 1, (w:) http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/501/1497/OBSERWATOR_BBN.html (pobrano 01.01.2014 r.)

⁴⁰ M. Falkowski, *Czeczenia...*, op. cit., s. 25

⁴¹ J. Littell, op. cit., s. 126

⁴² I. Kaliszewska, M. Falkowski, op. cit., s. 197

⁴³ M. Falkowski, M. Marszewski, *Kaukaskie „terytoria plemienne”*. *Kaukaz Północny – cywilizacyjnie obca enklawa w granicach Rosji*, „Prace OSW”. 2010, nr 34, s. 25, (w:) http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_34.pdf (pobrano 27.12.2013 r.)

Początkiem 2009 roku Kadyrow zalegalizował honorowe zabójstwo – pierwsze siedem Czeczenek zginęło już w marcu od strzału w głowę za „złe prowadzenie się”. Prezydent twierdzi bowiem, że mężczyźni mają prawo do bicia, a nawet zabijania swych żon i córek za hańbiące zachowanie i brak posłuszeństwa. Jeśli mężczyzna nie reaguje na to, nie jest mężczyzną, sam okrywa się hańbą. Mało tego, według Kadyrowa kobiety swoim niestosownym zachowaniem czy ubraniem same „proszą” się o gwałt.⁴⁴

Tymczasem prezydentowi daleko do czystości moralnej czy religijnej, jakiej od innych wymaga. Jak pisze W. Bater: *Kadyrow otwiera Aquaparki, organizuje pokazy mody i konkursy piękności, zwołuje koncerty rockowe i rzuca ludziom pod nogi pliki dolarów. Raduje go widok walki o banknoty. W przerwach wpada do Moskwy na orgietki w klubach nocnych (surowe zasady islamu zostawia za progiem) i liczy dolary z handlu ropą naftową. Jego samodzielność coraz bardziej niepokoi Moskwę, ale dzięki rządowi Ramzana bojownicy są likwidowani przez Czeczenów, a nie żołnierzy rosyjskich. Jeżeli zaś Moskwa cofnie Kadyrowowi finansowe wsparcie, stanie się on zajadłym wrogiem i trzecia czeczeńska jest nieunikniona.*⁴⁵

Emirat Kaukaski

Doku Umarow⁴⁶ końcem października 2007 r. „zniósł” Czeczeńską Republikę Iczkerii⁴⁷ i powołał Emirat Kaukaski, którego celem miała być święta wojna z Rosją i utworzenie na Kaukazie Północnym państwa islamskiego. Sam ogłosił się emirem (arab. amir), a więc głównym dowódcą bojowników z Kaukazu i przywódcą dżihadu, a także „jedyną prawomocną władzą na wszystkich terytoriach, gdzie są mudżahedini”. Przyjął imię Abu-Usman.

Takie wirtualne państwo pozwala mu zwiększyć swe szeregi ochotnikami z całego Kaukazu Północnego, dla których walka z niewierną Rosją przyciąga jak magnes, zaś hasło wolnej jedynie Czeczenii – w ogóle. Dzięki ideologii „świętej wojny” może także przenieść swoją działalność na inne republiki „składowe emiratu” – zwane wilajetami, czyli: Dagestan, Inguszetię, Kraj Stawropolski, Kraj Krasnodarski, Północną Osetię-Alanię, Kabardyno-Bałkarię i Karaczajo-Czerkiesję.

Emirat Kaukaski nie ma scentralizowanej budowy, ma strukturę sieciową jak al-Kaida, więc ciężko takie podziemie zlikwidować. Składa się z samodzielnych grup bojowników-mudżahedinów, którzy występują pod nazwą Emiratu, jako pod szyldem, pewną marką. Grupy mają wielu przywódców. Jednego zabitego dowódcę zastępuje inny, poległych bojowników – kolejni. Jak wskazują analitycy OSW, także likwidacja Doku Umarowa nie wpłynęłaby na rozpad podziemia.⁴⁸

⁴⁴ J. Littell, *Czeczenia. Rok III*, op. cit., s. 136

⁴⁵ W. Bater, *Nikt nie spodziewa się rzezi. Notatki korespondenta wojennego*. Kraków 2008, s. 166

⁴⁶ Uczestnik dwóch wojen czeczeńskich. W marcu 2005 roku Abdul-Chalim Sadulajew, nieuznawany przez Krem prezydent czeczeński wyznaczył Umarowa na urząd wiceprezydenta. Gdy Sadulajewa w czerwcu 2006 został zabity, Umarow objął urząd prezydenta niejako na wygnaniu i został głównodowodzącym czeczeńskich sił. Zob. T. Bąk, E. Wolska, *Terroryzm. Słownik.*, Dytko-Media. Kraków 2013, s. 167

⁴⁷ Nazwa niepodległościowej Czeczenii.

⁴⁸ W. Górecki, „Pelzająca” wojna domowa na Kaukazie Północnym, (w:) <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2011-03-15/pelzajaca-wojna-domowa-na-kaukazie-polnocnym> (pobrano 02.02.2013 r.)

Struktura sieciowa utrudnia jednak przeprowadzenie akcji na większą skalę – np. opanowanie miasta.

Emirat walczy nie tylko z niewierną Rosją o kaukaskie państwo islamskie, ale i o „przywrócenie moralności Kaukazowi”. Przykładowo, mudżahedini w ataku (sierpień 2009 r.) na „saunę” (pod saunami znajdują się często domy publiczne) w Bujnacku w Dagestanie zabili 11 prostytutek, ponieważ *nienawidzą [one] islamu, czystości, czystych muzułmanów i muzułmanek*.⁴⁹ Według Emiratu oprócz cielesnych istnieją jeszcze *prostyutki moralne*, czyli *milicja, ponieważ biorą łapówki. Ogólnie dla mudżahedinów Rosjanie (leniwy, pijący), milicjanci i urzędnicy (korupcja) to wrogowie muzułmanów więksi niż czołgi i samoloty*.⁵⁰

Emirat Kaukaski głosi radykalne hasła i nie widzi żadnego etycznego dylematu w stosowaniu metod terrorystycznych. Można go porównać do saudyjskich wahabitów, talibów lub plemiennej milicji somalijskiej al-Szabab.⁵¹

W listopadzie 2009 kaukascy islamisci dokonali zamachu na pociąg pasażerski „Newskij Ekspres” relacji Moskwa-Petersburg, w marcu 2010 r. miał miejsce podwójny zamach w moskiewskim metrze, dokonany przez dagestańskie terrorystki-samobójczynie, zaś 24 stycznia 2011 r. doszło do eksplozji w hali przylotów na lotnisku Domodiedowo. 20-letni Magomed Jewłojew z Inguszetii zdetonował bombę, przy wyjściu z zielonej strefy celnej, obok kawiarni. Zginęło 36 osób, 180 zostało rannych.⁵²

Do zorganizowania zamachów przyznał się Doku Umarow. W lutym 2011 r. „wystąpił” na stronie www.kavkazcenter.com z odezwą do Rosjan, mówiąc: *„Z pomocą Boga sprawimy, że ten rok będzie dla was rokiem krwi i łez”, dodając, że wszelkie ataki będą odpowiedzią na politykę w regionie prowadzoną przez premiera Władimira Putina i jego „stado psów”*.⁵³ Umarow uważa, że ataki na cywilów są konieczne do momentu, aż Rosjanie przeciwstawią się swojej władzy, a w szczególności prezydentowi Putinowi.

Najsilniejsza baza islamskich bojowników istnieje w Czeczenii, jednakże to w Dagestanie obecnie dochodzi do największej ilości aktów przemocy ze strony mudżahedinów. W Dagestanie⁵⁴ szczególnie wśród młodych dużo jest zwolenników wahabizmu. Jak pisze M. Roszczin *zupełnie serio można tam mówić o tłącej się wojnie religijnej. Wojnie, która z czasem może przerodzić się w domową*.⁵⁵ W zamachach i potyczkach islamistów z lokalnymi siłami porządkowymi w 2010 r. zginęło na Kaukazie Północnym 750 osób, co daje średnio 2 ofiary śmiertelne na dzień.⁵⁶

⁴⁹ J. Kaliszewska, M. Falkowski, op. cit., s. 134

⁵⁰ Ibidem, s. 138

⁵¹ M. Falkowski, M. Marszewski, op. cit., s. 24

⁵² E. Wolska, *Terroryzm lotniczy w Rosji*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2011, ROK LII Nr 186A, s. 413-426

⁵³ <http://konflikty.wp.pl/kat,1020223,title,Sprawimy-ze-ten-rok-bedzie-dla-was-rokiem-krwi-i-lez,wid,131059>

⁵⁴ *06,wiadomosc.html?ticaid=1c33a* (pobrano 4.01.2013 r.)

⁵⁵ I. Kaliszewska, *Terror od (dagestańskiego) podwórka*, „Nowa Europa Wschodnia” 2011, nr 2, s. 109-110

⁵⁶ http://www.kaukaz.net/cgi-bin/blosxom.cgi/polish/czeczenia/imarat_kavkaz (pobrano 3.01.2014 r.)

⁵⁶ W. Górecki, op. cit.

Do niestabilnych wschodnich republik – Dagestanu, Czeczenii, Inguszetii dołączają nowe. W związku z Igrzyskami w Soczi w 2014 r. szczególnym niepokojem napawa sytuacja w Osetii Północnej i Kabardyno-Bałkarii, w związku z czym, jak pisze W. Górecki: *Niewykluczone, że północnokaukaski okręg federalny, w skład którego wchodzi zapalne republiki, zostanie otoczony rodzajem kordonu sanitarnego (...). Takie rozwiązanie może z kolei pogłębić izolację tych republik, utrwalić panujący tam stan permanentnej niestabilności i oddalić perspektywę rozwiązania nabrzmiałych problemów ekonomiczno-społecznych.*⁵⁷

Jak czytamy w artykule W. Jagielskiego – *Zagrożenie terroryzmem w Rosji jest większe niż w Izraelu i będzie coraz większe (...) na samym Kaukazie doszło w 2010 roku do prawie tysiąca zamachów terrorystycznych, dwa razy więcej niż przed rokiem.*⁵⁸ Coraz więcej kaukaskich republik staje się areną działalności bojowników islamskich. Na Kaukazie panuje ciągły stan wyjątkowy. Niektórzy badacze mówią wręcz o „pełzającej wojnie domowej”⁵⁹.

Coraz więcej komentatorów dostrzega, że dla coraz większej liczby Rosjan Kaukaz Północny staje się rodzajem „ciała obcego” wewnątrz ich państwa, a wśród mieszkańców Kaukazu narasta przekonanie, że Rosja nie jest ich ojczyzną.⁶⁰

Zakończenie

Kaukaz Północny to nadal bardzo niespokojny region, zmienił się jedynie charakter występujących tam zagrożeń. Niegdysiejsza walka o niepodległość bojowników czeczeńskich obecnie przekształciła się w starcia mudżahedinów kaukaskich, występujących pod szyldem świętej wojny z *kafirami* (niewiernymi, czyli Rosjanami) i *munafikami* (zdrajcami). Dawne krzywdy, brak reakcji społeczności międzynarodowej na wydarzenia mające miejsce w czasie dwóch wojen czeczeńskich oraz błędy polityki rosyjskiej zaowocowały ewolucją metod i haseł bojowników. W marcu 2011 r. Doku Umarow został uznany przez ONZ za terrorystę, zaś 28 lipca tego roku Komitet Sankcji ds. Al-Kaidy i Talibów przy Radzie Bezpieczeństwa ONZ wpisał Emirat Kaukaski na listę organizacji terrorystycznych podlegających sankcjom.⁶¹ W związku z wojną domową w Syrii coraz częściej pojawiają się informacje o udziale w walkach mudżahedinów z Kaukazu. Niektórym bojownikom idea wolnego, islamskiego Kaukazu Północnego widocznie nie wystarczyła i skierowali swoje karabiny przeciwko innym reżimom ciemniącym muzułmańskie narody. Innym zaskakującym epizodem związanym z regionem kaukaskim jest zamach w Bostonie przeprowadzony przez braci Carnajewów jako sprzeciw wobec zbrodniczej polityce Stanów Zjednoczonych skierowanej przeciwko muzułmańskiemu państwu.⁶² Wszystko wskazuje na to, że ta kaukaska puszcza Pandory w najbliższym latach nadal będzie stanowić zagrożenie w szczególności dla Federacji Rosyjskiej. Bowiem, jak głosi stare przysłowie – *gdy na Kaukazie raz się strzela, echo sto lat wystrzał powtarza.*

⁵⁷ Ibidem

⁵⁸ W. Jagielski, *Konflikt w Czeczenii. Nowa strategia partyzantów*, „Gazeta Wyborcza”. 2005, nr 205, s. 7

⁵⁹ Zob. W. Górecki, op. cit.

⁶⁰ Zob. M. Falkowski, M. Marszewski, op. cit.

⁶¹ <http://www.kaukaz.info/onz-uzala-umarowa-za-terroryste.html>; <http://www.kaukaz.info/onz-emirat-kaukaski-organizacja-terrorystyczna.html> (pobrano 2.01.2013 r.)

⁶² Zob. E. Wolska, *Oblawa na czeczeńskie wilki*, (w:) *e-Terroryzm.pl*. 2013, nr 4, s. 13-21

Streszczenie

W artykule zostały przeanalizowane wybrane zagadnienia dotyczące politycznych i społecznych przemian zachodzących w Republice Czechnii na przestrzeni ostatnich 11 lat oraz ich wpływ na bieżącą sytuację na Kaukazie Północnym. W referacie zostały opisane podstawowe założenia polityki czechenizacji oraz rządu Achamda Kadyrowa oraz jego syna Ramzana. Autorka przedstawiła również tło i motywy powstania oraz cel działalności Emiratu Kaukaskiego. W artykule zostały również zamieszczone dane statystyczne pokazujące liczbę aktów przemocy, których sprawcą byli kaukascy mudżahedini.

Summary

In the article was analyzed selected issues of political and social changes taking place in the Republic of Chechnya in the past 11 years and their impact on the current situation in the North Caucasus. In the paper has been described the basic assumptions of policy called *chechenization* and the rules of governments Achamd Kadyrov and his son Ramzan. The author also presented the background and motives of creation Caucasus Emirate and aim of its activity. The article also contained the statistics showing the number of acts of violence made by Caucasian Mujahideen.

Bibliografia

1. Bater W., *Nikt nie spodziewa się rzezi. Notatki korespondenta wojennego*. Kraków 2008
2. Bąk T., Wolska E., *Terroryzm. Słownik.*, Dytko-Media. Kraków 2013
3. Falkowski M., *Czeczenia między kaukaskim dżihadem, a „ukrytym” separatyzmem*, s. 13, (w:) <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/punkt-widzenia/2007-01-15/czeczenia-miedzy-kaukaskim-dzihadem-a-ukrytym-separatyzmem>
4. Falkowski M., Marszewski M., *Kaukaskie „terytoria plemienne”. Kaukaz Północny – cywilizacyjnie obca enklawa w granicach Rosji*, „Prace OSW”, 2010, nr 34, (w:) http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_34.pdf
5. Górecki W., *„Pełzająca” wojna domowa na Kaukazie Północnym*, (w:) <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2011-03-15/pelezajaca-wojna-domowa-na-kaukazie-polnocnym>
6. http://blog.foreignpolicy.com/posts/2013/05/15/the_new_yorker_takes_a_page_from_wikileaks
7. <http://konflikty.wp.pl/kat,1020223,title,Sprawimy-ze-ten-rok-bedzie-dla-was-rokiem-krwi-i-lez,wid,13105906,wiadomosc.html?ticaid=1c33a>
8. <http://konflikty.wp.pl/kat,1020377,title,Kim-jest-czlowiek-ktorego-chce-w-Polsce-dopasc-Rosja,wid,12670698,wiadomosc.html>
9. <http://konflikty.wp.pl/kat,132916,title,Zamach-samobojczy-na-dworcu-w-Wo lgogradzie-szesnascie-ofiar-smiertelnych,wid,16289396,wiadomosc.html>
10. <http://osw.waw.pl/pub/BiuletynOSW/2007/12/071212/TnW03.html>
11. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,53600,3046418.html>
12. <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/steven-seagal-przyjechal-do-czechenii-na-urodziny-kadyrowa/qn7yy>

13. <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1020377,title,Kim-jest-czlowiek-ktorego-chce-w-Polsce-dopasc-Rosja,wid,12670698,wiadomosc.html?ticaid=111f84>
14. <http://www.kaukaz.info/onz-uzala-umarowa-za-terroryste.html>;
<http://www.kaukaz.info/onz-emirat-kaukaski-organizacja-terrorystyczna.html>
15. http://www.kaukaz.net/cgi-bin/blosxom.cgi/polish/czeczenia/imarat_kavkaz
16. http://www.kaukaz.net/cgi-bin/blosxom.cgi/polish/czeczenia/rosja_polityka
17. http://www.kaukaz.net/cgi-bin/blosxom.cgi/polish/czeczenia/rosja_polityka_najwazniejsze
18. <http://www.tvn24.pl/wybuch-rozerwal-trolejbus-na-strzepy-wsrod-ciezko-rannych-niemowle,383110,s.html>
19. http://www.wiadomosci24.pl/artukul/ulica_imienia_putina_w_samym_sercu_czeczenii_77818.html
20. http://www.youtube.com/watch?v=_Dqp2htP4Vs
21. <https://www.kavkaz-uzel.ru/articles/225256/>
22. Jagielski W., *Konflikt w Czeczenii. Nowa strategia partyzantów*, „Gazeta Wyborcza”. 2005, nr 205
23. Kaliszewska I., Falkowski M., *Matrioszka w Hidżazie*. Warszawa 2010
24. Kaliszewska I., *Terror od (dagestańskiego) podwórka*, „Nowa Europa Wschodnia” 2011, nr 2
25. Kostrzyński R., *Gwiazdy kochają dyktatorów*, (w:) <http://www.rp.pl/artukul/732616.html?print=tak&p=0>
26. Kuczyński G., *Czeczenia Kadyrowa*, „Obserwator – Biuletyn Biura Bezpieczeństwa Narodowego” 2008, nr 1, (w:) http://www.bbn.gov.pl/porta/pl/501/1497/OBSERWATOR_BBN.html
27. Kurczab-Redlich K., *Głową o mur Kremla*. Warszawa 2007
28. Littell J., *Czeczenia. Rok III*. Kraków 2011
29. Prześlakiewicz P., *Zarys dziejów Czeczenii. Kształtowanie się czeczeńskiej wspólnoty religijnej i narodowej*. (w:) M. Ząbek (red.), *Dylematy kaukaskie. Problemy narodowościowe i migracyjne*. Warszawa 2010
30. Raport Roczny Amnesty International 2010, ROSJA, (w:) http://amnesty.org.pl/fileadmin/raport/2010/Rosja_AIR2010.pdf
31. Reszka P., *Miejsce po imperium*. Warszawa 2007
32. Wolska E., *10 lat po tragedii na Dubrowce, czyli jak nie przeprowadzać akcji ratunkowej*, „Ostry Dyżur” 2013, nr 1, tom 6
33. Wolska E., *Czeczenia. Wahabici, Czarne Wdowy i Emirat Kaukaski*. (w:) T. Kapuśniak (red.), *Wspólnota Niepodległych Państw: fragnegracja – bezpieczeństwo – konflikty etniczne*. Lublin-Warszawa 2011, tom 1
34. Wolska E., *Imprezy sportowe a terroryzm w kontekście EURO 2012*. (w:) T. Bąk (red.), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*. Kraków-Rzeszów-Zamość 2012
35. Wolska E., *Łamanie przez armię rosyjską praw człowieka w czasie operacji antyterrorystycznej w Czeczenii*. (w:) T. Bąk (red.), *Zwalczanie terroryzmu w ramach operacji wojskowych*. Kraków-Rzeszów-Zamość 2011

36. Wolska E., *Obława na czeczeńskie wilki*, (w:) *e-Terroryzm.pl*. 2013, nr 4
37. Wolska E., *Szahidki jako zagrożenie bezpieczeństwa współczesnych państw*. (w:) T. Bąk (red.), *Oblicza terroryzmu*. Kraków-Rzeszów-Zamość 2011
38. Wolska E., *Terroryzm lotniczy w Rosji*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2011, ROK LII Nr 186A
39. Wolska E., *Terroryzm lotniczy w Rosji*. (w:) „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej”. Gdynia 2011, ROK LII Nr 186A
40. Wolska E., *Wojna z terroryzmem a łamanie praw człowieka w świetle działań wojsk Stanów Zjednoczonych i Federacji Rosyjskiej*. (w:) M. Ilnicki, A. Piotrowski (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa. Człowiek wobec problemów bezpieczeństwa w XXI wieku*. Poznań 2012, tom 1
41. Wolska E., *Wpływ procesów dezintegracyjnych i destabilizacyjnych na Kaukazie Północnym na bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej*, „Securitologia” 2013, nr 17